

rálneho vedomia bol a je vždy predmetom mnohých diskusií a to tak medzi marxistickými, ako aj nemarxistickými etikmi. Preto mnohé otázky z tejto problematiky sú dnes predmetom živého záujmu filozofov. Štúdia V. A. Titova sa usiluje o globálnejší pohľad na tieto otázky, pričom autorovi ide predovšetkým o funkčný význam poznávajúceho obsahu mravnosti. Sovietsky filozof si kladie za cieľ preanalizovať anticipáciu ľudského vedomia pomocou takej formy spoločenského vedomia, ako je morálka s poukázaním na jej funkčné a štruktúrne zvláštnosti.

Tretia a záverečná časť zborníka podáva retrospektívny pohľad na etiku niektorých veľkých filozofov. A. P. Skripnik analyzuje vzťah poznania a mravnosti v sokratovských dialógoch Platóna, A. A. Gusejnov vymedzuje chápanie špecifickosti mravnosti u Aristotela. Obe štúdie sú zasväteným pohľadom do etiky týchto dvoch veľkých gréckych filozofov, pričom čitateľovi je daná možnosť konfrontovať ich etiku v širších súvislostiach s celým gréckym filozofickým a kultúrnym myslením.

Pozoruhodná je štúdia V. K. Šochina, v ktorej autor analyzuje otázku samozdokonaľovania sa v etike M. Gándhího. Hodnota tejto štúdie je o to väčšia, že Gándhí vlastne nevytvoril ucelenú filozofickú či etickú koncepciu, takže autor analyzuje pojem „samozdokonaľovania sa“ a hľadá

ho v praktických činoch a v politických prejavoch tohto vodcu národnoslobodzovacieho hnutia v Indii. Pracovať s jeho myšlienkami a termínmi je o to ťažšie, že Gándhí im dával svojský, špecifický význam, ktorý je v istom zmysle cudzejší a vzdialenejší európskemu filozofickému mysleniu. Východiskom V. K. Šochinovej analýzy sa stáva chápanie človeka a jeho životnej činnosti u Gándhího a chápanie tohto problému v marxistickej etike. U Gándhího sú človek a jeho činnosť dve rozdielne veci. Marxistická etika neoddeľuje človeka od jeho činov, naopak, jedine praktická činnosť určuje a vytvára človeka ako človeka. Je pochopiteľné, že takéto principiálne rozdielne východiská dávajú vzniknúť dvom rozdielnym etickým koncepciám. I napriek tomuto faktu sovietsky filozof poukazuje na pozitívny prínos Gándhíovskej idey samozdokonaľovania sa, ktorá bola vlastne oporou celej jeho sociálnej filozofie a činnosti.

Zborník sovietskych etikov prináša čitateľovi mnohé nové a podnetné myšlienky pri riešení niektorých naznačených etických otázok. Aj keď nemožno povedať, že ide o objaviteľské prínosy k daným problémom, predsa ich hlbšia a precíznejšia analýza dáva možnosť ďalšej teoretickej konfrontácie a diskusie, takej potrebnej práve v marxistickej etike.

B. Hlavová

ÚLOHA PRÍRODOVEDY V ROZVOJI SPOLOČENSKÝCH VIED

P. E. SIVOKOŇ, V. M. LEONTIEV, Úloha prírodovedy v rozvoji spoločenských vied. Izd. MGU, Moskva 1976, 159 s.

Nie je náhodné, že práve v období intenzívneho vedeckotechnického rozvoja, v dobe, keď veda preniká v čoraz väčšej miere do všetkých sfér spo-

ločenského života, vznikajú popri rozvíjajúcich sa starších, tradičných vedných disciplínach aj vedy nové, či už prírodné, technické alebo spoločenské

a že súčasne s týmto javom neustále silnie aj tendencia k ďalšej diferenciacii a integrácii vied.

Jednou z hlavných úloh pri úspešnom budovaní materiálo-technickej bázy komunizmu je stále intenzívnejšie využívanie vedy pri plánovanej riadiacej činnosti v ekonomických, ale aj spoločensko-politických a kultúrnych oblastiach života. Pochopiteľne, tu nemožno kalkulovať s jednotlivými vedami izolovane, ale so syntézou (najmä z hľadiska metodologických analýz, z hľadiska určitej všeobecnoteoretickej úrovne), so vzájomným prenikaním prírodných a spoločenských vied. Takéto vzájomné prenikanie, pôsobenie podmieňuje jednotu filozofických, metodologických, svetonázorových základov vedy, ktorými sú fundamentálne princípy dialektického a historického materializmu. Problémom súvisiacim s integráciou, ale aj diferenciáciou vied v súčasnom vedekom poznaní venovali pozornosť autori P. A. Sivokoň a V. M. Leontiev v knihe *Úloha prírodovedy v rozvoji spoločenských vied*, ktorá vyšla v Moskve r. 1976.

V knihe sa kriticky rozoberajú aj koncepcie buržoáznej filozofie či sociológie vedy o vzťahoch prírodných a spoločenských vied v súčasnosti (medziiným aj známa koncepcia Ch. Snowa o dvoch diametrálne odlišných, nezmieriteľných svetoch, dvoch kultúrach, ktorá vlastne predstavuje len modifikovanú formu dilemy, ako ju rozpracoval scienticismus a existencializmus). Autori recenzovanej práce sa zásadne rozchádzajú s takouto koncepciou, vychádzajúc z nevyhnutnosti komplexného prístupu pri rozpracovávaní vedeckých princípov riadenia spoločnosti [jej jednotlivých sfér, ako aj spoločnosti vcelku]. Vedecká analýza spoločenských javov za predpokladu, že má byť efektívna, sa musí podľa mienky autorov realizovať v sú-

činnosti s výsledkami prírodných a technických vied, na druhej strane mnohé metodologické princípy spoločenských vied obohacujú všeobecné metodologické arzenály prírodných vied. V svetle takejto vzájomnej podmienenosti predstavujú autori knihy v štyroch kapitolách jednotlivé špecifické aspekty vzťahov niektorých prírodných vied s vedami spoločenskými, nevynímajúc zo zorného poľa ani ich spätosť s filozofickými disciplínami.

Prvú kapitolu venujú autori rozborom niektorých prevládajúcich názorov na vzťah filozofie, prírodných a spoločenských vied v minulosti, pričom sa pozastavujú najmä pri Aristoteli, pri niektorých renesančných mysliteľoch, pri Descartovi, Baconovi, pri nemeckej klasickej idealistickej filozofii a napokon pri Feuerbachovi. Poukazujú tu na spätosť celého filozofického systému s postojmi k danej problematike, k nedoceneniu či preceneniu jednej zo zložiek vedeckého poznania (hlavné odlišnosti idealistických a materialistických, dialektických a metafyzických systémov vo vzťahu k prírodovede a k spoločenským vedám).

Nepochopenie jednoty, vzájomných spätostí medzi klasickou prírodovedou, spoločenskými vedami a klasickou filozofiou bolo podľa autorov podmienené nedostatočným stupňom vedeckého poznania danej etapy vo všeobecnosti. Veľmi pozitívne oceňujú v tejto súvislosti odhalenie významných objavov, ktoré objasňovali materiálnu jednotu, ako aj dialektickú povahu celej objektívnej reality. Autori sa neuspokojujú len s analýzou gnozeologických koreňov, tieto totiž nemohli vytvoriť dostatočné podmienky pre vznik nových postojov k vzťahu prírodných a spoločenských vied. Nemalú úlohu tu mali aj sociálne korene, chápané autormi ako určitá konkrétna sociálno-politická situácia, kto-

rá sa vyhrotila v rámci rozvíjajúceho sa kapitalistického systému (zostrený triedny antagonizmus a nevyhnutnosť jeho riešenia, zvýraznená dynamika sociálno-historického procesu).

V druhej kapitole, ktorá je rozsahom najobširnejšia, sa analyzujú predpoklady pre vytvorenie jednotného systému jednotného poznania, budujúceho na dialektickom vzťahu prírodných a spoločenských vied (vznik marxistickej filozofie, vyšší stupeň poznania v konkrétnych vedných disciplínach, dynamika sociálnych procesov).

Marxistickú filozofiu hodnotia autori ako prvé učenie, ktoré bolo schopné uskutočniť historickú misiu, spočívajúcu vo vytvorení objektívnej koncepcie vedy, ktorá by bola bázou pre rozpracovávanie všeobecných, metodologických, filozofických princípov prírodných aj spoločenských vied, rovnako ako aj pre rozpracovávanie logiky vedeckého skúmania a poznania vôbec.

Autori správne zdôrazňujú, že historické zjednotenie prírodných a spoločenských vied, ktoré sa v systéme marxisticko-leninskej filozofie realizovalo prostredníctvom základných princípov dialektického a historického materializmu, nie je náhodným a od subjektívnych faktorov závisiacim javom, ale má svoju objektívnu logiku. Je ňou jednotný dialektický systém najvšeobecnejších zákonov rozvoja a biotickej, biotickej a bio-psycho-sociálnej sféry tak, ako ich postupne odhaľujú jednotlivé špeciálnovedné disciplíny. Najzávažnejšie výsledky vzniku marxistickej filozofie pre chápanie predmetu vedy, ako aj metód vedeckého skúmania analyzujú autori ako systém týchto princípov: a) princíp materiálnej jednoty sveta, b) chápanie pohybu ako spôsobu existencie hmoty, c) klasifikácia vied v súvislosti s jednotlivými formami pohybujúcej sa hmoty, d) dialektické chápanie prie-

storu a času, e) dialektické chápanie príčinnosti ako súčasť vzájomného pôsobenia, f) určenie nového charakteru atomizmu (ešte pred Rutherfordovými experimentmi), g) prvé všeobecné sformulovanie princípu zachovania a premeny energie, h) Engelsovo určenie chemickej podstaty života, i) východiská o úlohe práce v rozvoji ľudského mozgu, j) princíp jednoty logického a historického, jednoty analýzy a syntézy, k) zdôraznenie úlohy ideálnych modelov, matematizácie a matematických abstrakcií vo vede.

Pri určovaní predmetu vied upozorňujú autori na svetonázorové aspekty, nakoľko v predmetných analýzach sa neodhaľujú iba konkrétne hľadiská jednoty sveta, ale aj abstraktné, funkcionálne hľadiská, súvisiace so svetonázorovým pôsobením vytvoreného vedecko-filozofického obrazu sveta.

Úlohu súčasnej prírodovedy pri formovaní predmetu spoločenských vied sledujú autori knihy predovšetkým v týchto súvislostiach:

1. Kozmické výskumy a ich úloha v rozvoji spoločnosti, ako aj v rozvoji spoločenských vied (najmä s ohľadom na nové možnosti biologicko-sociálneho života v kozme, no súčasne aj na čiastočné aplikácie metód kozmických výskumov v spoločenských vedách).

2. Vzťah prírody a spoločnosti, tak ako ho vidia buržoázni ekológovia, je podrobený sovietskymi autormi ostrej kritike. Autori zdôrazňujú, že súčasná ekologická kríza v kapitalizme nemá prírodný, ale sociálny charakter. Sociálny faktor sa podľa nich stáva čoraz dôležitejším komponentom v procesoch prírodovedeckého skúmania, ako aj aplikovania dosiahnutých poznatkov.

3. Spätosť techniky a technológie s rozvojom prírodovedy, zároveň jej spätosť so sociálnym progresom (roz-

voj sociálnych funkcií vedy, techniky a technológie).

4. Spätosť prírodovedy a vied o človeku (jednak medicíny, biológie, fyziológie, jednak sociológie, psychológie pedagogiky a etiky).

Tretia kapitola je venovaná vzťahu prírodovedy a metód sociálneho skúmania. Autori zdôvodňujú myšlienku o tom, že súčasná prírodoveda je svojimi konkrétnymi výsledkami, ako aj metodologickými postupmi schopná odhaľovať nielen prírodné faktory spoločenského bytia, ale aj elementárne súvislosti a spätosti medzi konkrétnymi formami spoločenského a individuálneho vedomia v ich vzájomnom prepletaní a ovplyvňovaní sa. V najširšom zmysle možno pokladať prírodovedu za dôležitého metodologického pomocníka spoločenských vied, autori však vystríhajú na rôznych príkladoch z histórie pred absolutizáciou prírodovedných metód. Nakoľko predmet spoločenských vied sa vyznačuje svojimi špecifickými črtami (popri niektorých všeobecných), musí sa táto odlišnosť rešpektovať aj pri používaní, prenášaní metód z jednej oblasti výskumov do druhej. Autori ilustrujú špecifikum práce v prírodovede a v spoločenských vedách niektorými metódami, napr. experimentmi, teoretickými modelmi, abstrakciou atď. Kriticky analyzujú niektoré tendencie absolutizovať metódy osvedčené v súčasnej prírodovede na poli sociálnych výskumov, ako sa to realizovalo a aj v súčasnosti realizuje v buržoáznej sociológii, psychológii atď. Sociálne výskumy sú totiž istým spôsobom „zložitejšie“, „nečistejšie“, pretože bádateľ sa na ľubovoľnej úrovni sociálnych výskumov stretáva s prekážkami, ktoré sú neznáme prírodovedcovi. Autori analyzujú príčiny zložitosti sociálnych výskumov (sub-

jektívny faktor, existencia spätnej väzby medzi bádateľom a skúmaným objektom, cieľavedomosť, sebauvedomenie sociálnych objektov atď.). Napriek mnohým odlišnostiam, špecifickým vlastnostiam prírodovedných a spoločenskovedných disciplín zdôrazňujú autori správnosť marxisticko-leninskej koncepcie jednoty vedeckého poznania. Z platformy takejto dialektickej jednoty (ktorá nielen nevylučuje, ale aj podmieňuje určité odlišnosti a protiklady) pristupujú P. E. Sivokoň a V. M. Leontiev ku kritickým rozborom niektorých súčasných buržoáznych filozofických interpretácií úlohy prírodovedy v spoločenských vedách. Týmto analýzám venovali poslednú časť knihy, sústreďujúc sa nielen na odmietanie postulátov kritizovaných buržoázných koncepcií, ale rozvíjajúc aj pozitívne postupy pre ďalšie riešenie problémov v rámci systému marxisticko-leninskej filozofie. Rozvíjajúce sa prírodovedné disciplíny, čoraz viac prestupujúce aj oblasti sociálnych vied (pôsobenie je však vzájomné), nemôžu nahradiť tieto vedy, podobne ako nemôžu nahradiť funkciu a význam filozofie a rovnako ako nemôžu vylúčiť jej ideologickú zložku. Veľmi správne poukazujú autori na tú skutočnosť, že práve v súčasnej epoche vedeckotechnického rozvoja narástajú a zostrujú sa filozofické protirečenia vo vede a že práve preto sú filozofické analýzy výsledkov a postupov špeciálnych vied neodmysliteľnou súčasťou ďalšieho vedeckého napredovania. V tomto zmysle predstavuje kniha P. E. Sivokoňa a V. M. Leontieva príspevok do ideologického boja o postavení a úlohe nielen prírodovedy, ale aj o postavení a úlohe marxisticko-leninskej filozofie pri rozvoji spoločenských vied.

Etela Farkašová